

Радзивіл І.О.

студентка;

Сойнова Н.І.

*викладач вищої категорії, викладач-методист,
ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка»
Житомирської обласної ради*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АГРЕСІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Прояви агресії, насильства та жорстокості серед дітей молодшого шкільного віку – це серйозна проблема сучасного суспільства. На жаль, агресивна поведінка нерідко зустрічається у сучасній школі.

Молодший шкільний вік – це особливий період в житті дитини. За Д.Б. Ельконіним цей період супроводжується кризою 7-ми років. Це криза саморегуляції, яка виникає на основі особистої свідомості. Дитина починає регулювати свою поведінку правилами. Раніш слухняна, вона раптом починає пред'являти претензії на увагу до себе. В поведінці з'являється з одного боку, демонстративна наївність, яка роздратовує, так як інтуїтивно сприймається оточуючими як неправдивість. З іншої здається занадто дорослою: пред'являє до оточуючих норми. Для дитини розпадається єдність афекту і інтелекту. Дитина в цей період не володіє своїми почуттями (не може стримувати, але й не вміє управляти ними). Справа в тому, що втративши одні форми поведінки, вона не набула інші [11, с. 32].

Дитина в шести-семирічному віці починає відчувати зростаючий тиск з боку школи та соціуму. Отож з перших років навчання можливі постійні прояви агресії в поведінці окремих дітей. Діти молодшого шкільного віку починають інтенсивно критикувати практично все: від оцінок розумової діяльності, що виявляється в бажанні чи небажанні однолітків грати або спілкуватися, до думок членів сім'ї стосовно тих розумових, фізичних, моральних та

емоційних достоїнств, які дитина хотіла б мати. Щоб пристосуватися до атмосфери критики та жити в ній, дитина формує захисні механізми. Найбільш поширеними з них є ті, що у психології мають назву «відображеної» поведінки – це «недисциплінована» поведінка, яка викликана намаганням зменшити занепокоєність, висловити неприйняття чого-небудь (наприклад, контролю) або просто покликати на допомогу [7, с. 199].

Адаптація до нових вимог нерідко супроводжується різноманітними проявами агресивної поведінки: більш частими стають агресивні захоплення і спалахи вербальної агресії. Частіше проявляється агресія по відношенню до слабких учнів у формі насмішок, тиску, образ, бійок. Ініціаторами агресії є угруповання дітей, агресивна поведінка стає більш організованою [3, с. 72].

Соціальні психологи до тепер сперечаються з приводу термінологічного визначення агресії, так як потрібно розрізняти поведінку, направлену на досягнення цілі, і поведінку, мета якої – заподіяти біль, нашкодити чи зруйнувати. Перше – це наполегливість, а друге – агресія [10, с. 97-99].

Але слід розрізняти термін «агресія» і «агресивність».

Під агресією, за Е. Фроммом, слід розуміти будь-які дії, які завдають або мають намір завдати шкоди іншій людині, групи людей або тварини, а також заподіяння шкоди взагалі всякому неживого об'єкту [5, с. 54].

Агресивність, по Р.С. Немову, розуміється як ворожість – поведінка людини відносно інших людей, що відрізняється прагненням заподіяти їм неприємності, завдати шкоди [8, с. 86].

Терміни «агресія» та «агресивність» вживають для визначення різноманітних насильницьких та захватницьких дій. Агресія та агресори завжди оцінюються суспільством як негативні, асоціальні дії, як прояв грубої сили. В основному ж під цими поняттями розуміється загрозлива поведінка, що об'єднує в собі багато понять: насильство, агресивні дії, агресивна поведінка, асоціальна поведінка, ворожість, жорстокість, конфлікт, злочин, вбивство,

негативна взаємодія та ін. Так у психоаналізі агресивність тлумачиться як сила, з якою людина проявляє свою любов і ненависть стосовно оточуючих чи до самої себе. В соціодинамічній теорії агресивність – це невротична захисна реакція людини, яка відчуває загрозу задоволення своїх потреб, цінностей, гідності, бачить себе відстороненою та приниженою [9, с. 8].

У понятті «агресія» об'єднуються різні акти поведінки – від таких як злі жарти, плітки, ворожі фантазії, до бандитизму та вбивств [2, с. 24-30].

Серед психологічних особливостей, які провокують агресивну поведінку дітей дослідники виділяють: недостатній розвиток інтелекту і комунікативних навичок, знижений рівень саморегуляції, нерозвиненість ігрової діяльності, знижену самооцінку, порушення у відносинах з однолітками [3, с. 14].

Причини виникнення агресії в дітей можуть бути різними.

Ідея про те, що в основі дитячої агресії лежить страх, поділяється багатьма психоаналітиками. Зокрема, К. Бютнер виділяє дві основні причини дитячої агресії:

- страх бути травмованим, ображеним, піддатись нападу, отримати пошкодження; при цьому концентрація агресії прямо пропорційна відчутому страху;
- пережита образа, або душевна травма, чи самий напад [4].

А. Адлер вбачав причини дитячої агресії у тому, що протягом всього свого розвитку дитині властиве почуття неповноцінності стосовно батьків, братів, сестер та оточуючих. Незрілість та несаможиттєвість в поєднанні з невпевненістю у собі провокують у дитини хворобливе переживання свого підкореного становища відносно сильніших, яке розвиває у неї почуття неповноцінності, меншовартості. Подібне відчуття в свою чергу породжує у дитини тривогу, прагнення утвердитись, компенсувати свою фізичну і психічну неповноцінність. Результатом даного процесу є виникнення фіктивної ідеї та цільової установки на перевагу. Відтак дитина намагається досягнути своєї переваги з допомогою

прямої агресії. Таким чином, з позиції А. Адлера, агресія – це спосіб досягнення мети переваги, інструмент подолання відчуття неповноцінності [1].

Таким чином, агресія – це будь-яка форма поведінки, яка націлена на спричинення шкоди іншій живій істоті, яка не бажає подібного поводження. Агресивність же варто розглядати як відносно усталену рису особистості, що виражає готовність до агресії. Через свою усталеність та входження в структуру особистості агресивність може визначати загальну тенденцію поведінки [6, с. 53].

Отже, проблема агресивної поведінки дітей молодшого шкільного віку потребує подальшого вивчення. За будь-яких обставин, усвідомлення такого соціального явища повинно базуватися на переконанні у необхідності вживати пропедевтичних заходів щодо запобігання жорстокому поводженню з дітьми та здійснювати соціальний супровід жертв агресії.

Список використаних джерел:

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии. – М.: Фонд «За экономическую грамотность», 1995. – 296 с.
2. Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль / Л. Берковиц. – М., 2001. – С. 24-30.
3. Бреслав Г.Э. Психологическая коррекция детской и подростковой агрессивности. Учебное пособие для специалистов и дилетантов / Г.Э. Бреслав. – СПб. : Речь, 2006. – 97 с.
4. Бютнер К. Жить с агрессивными детьми. – М.: Педагогика, 1991. – 144 с.
5. Грановская Р.М. Элементы практической психологии / ЛГУ им. А.А. Жданова. – 2-е изд. перераб. и доп. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1988. – 564 с.
6. Качанова Ю.В. Агресивність та агресія як соціологічні категорії // Наукові праці. Соціологія. – 2010. – Випуск 113. – Том 146. – С. 54.
7. Мир детства: Младший школьник. – 2-е изд., доп. / Под. ред. А.Г. Хрипковой; отв. ред. В.В. Давыдов. – М.: Педагогика, 1988. – 272 с.
8. Немов Р.С. Психологія. У 3-х т., – М.: 1998.
9. Новейший психологический словарь. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2005. – 639 с.

10. Паренс Г. Агрессия наших детей / Г. Паренс. – М. : Форум, 1997. – 160 с.

11. Рум'янцева Т.Г. Агресія: проблеми і пошуки в західній філософії і науці. М.: 1991. – С. 89-133.

Рябокін А.О.

аспірант,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

СТАНОВЛЕННЯ ПОЧАТКОВОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ШКОЛИ В ІМПЕРІЇ КАРЛА ВЕЛИКОГО (ДРУГА ПОЛОВИНА VIII СТОЛІТТЯ)

Дослідження процесів становлення європейської початкової школи в Імперії Карла Великого почалося ще на початку минулого століття. Творчим доробком Алкуїна, основоположника цієї моделі освіти, займалися радянські історики, які спеціалізувалися на ранньому Середньовіччі в контексті дослідження Каролінгського відродження (Ю. Безсмертний, М. Гаспаров) [1; 2], а також зарубіжні музикознавці. Проблема внеску Флакка Альбіна в розвиток музичної складової в початковій школі була частково розкрита в роботах Є. Дуккетта а Р. Додслі [5; 6]. Від часів Ренесансу внеском Алкуїна вітчизняні й зарубіжні філософи займалися стереотипно, хоча його традиційно вважають предтечею європейської схоластики. Світоглядні позиції Флакка Альбіна в ракурсі становлення середньовічної філософії мають місце в праці А. Сидорова та М. Суворова [3; 4]. Проте цього, на наш погляд, недостатньо, потрібні фундаментальні роботи та міркування над працями Флакка Альбіна, які чудово збереглися до наших часів.